Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 46, Haziran 2020, s. 194-206

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.40214>

Dr. Öğr. Üyesi Gülşah METE

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Türkçe Eğitimi, drgulsahmete@gmail.com

TÜRKİYE'DE OKURYAZARLIK: LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ¹

Özet

Araştırmanın amacı Türkiye’de okuryazarlık konusunda yapılan lisansüstü tezlerin çeşitli kategorilere göre incelemesi yapılarak bir durum değerlendirmesi yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda, Yüksek Öğretim Kurumu tez merkezi taranmış ve 463 tez incelenmiştir. Geçmişten günümüze kadar okuryazarlık konusunda yapılmış olan tezler içerik analizi yapılarak, tez türü, yılı, enstitüsü, üniversitesi, danışman unvanı, tez dili, konusu, araştırma yöntemi, araştırma deseni, örneklem grubu, örneklem yöntemi, veri toplama aracı, veri analiz yöntemi kategorilerine göre incelenmiştir. Bu kategorilere göre elde edilen veriler, yüzde ve frekans kullanılarak yorumlanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre en fazla yayının yüksek lisans düzeyinde ve en çok yayın yapılan yıllar 2015-2019 arasındadır. Tezlerin daha çok kamu üniversitelerinde ve eğitim bilimleri ile sosyal bilimler enstitülerinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Ayrıca tez danışmanlarının çoğunlukla Profesör ve Dr. Öğretim Üyesi unvanında olup Türkçe yayınların fazla olduğu ve eğitim öğretim ve işletme (ekonomi) konularında yoğunlaştığı görülmüştür. İncelenen tezlerde, nicel araştırma ve karma araştırmaların daha çok tercih edildiği, araştırma deseni olarak da nicel araştırma yöntemlerinden tarama, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi çalışması ve karma araştırma yöntemlerinden de yem araştırmasının ön planda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunun basit / rastgele yöntemiyle seçildiği ve örneklem olarak üniversite ile ortaokul öğrencilerinin tercih edildiği, örneklem büyüklüğünün 1-50

¹ Bu çalışma Uluslararası Jilse Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

ve 201 ve üzeri kişi arasında yoğunlaştığı, veri toplama aracı olarak likert tipi anketlerin ve başarı testlerinin kullanıldığı ve veri analiz yönteminde de daha çok SPSS programının kullanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: okuryazarlık, yüksek lisans, doktora, içerik analizi.

LITERACY IN TURKEY: CONTENT ANALYSIS OF POSTGRADUATE THESIS

Abstract

For the purposes of postgraduate studies which types of literacy in Turkey's theses research study done by various categories it is to make an assessment of the situation. For this purpose, the thesis center of the Higher Education Institution was searched and 463 theses were examined. Theses about literacy from the past to the present are analyzed by content analysis, thesis type, year, institute, university, advisor title, thesis language, subject, research method, research design, sample group, sampling method, data collection tool, data analysis method categories has been examined. The data obtained according to these categories were interpreted using percentage and frequency. According to the findings of the research, the highest number of publications is at the graduate level and the most published years are between 2015-2019. It was found that theses were mostly realized in public universities and educational sciences and social sciences institutes. In addition, the thesis advisors are mostly Professor and PhD. It has been observed that Turkish publications are high and concentrated on education, training and business (economics). In the theses examined, it is concluded that quantitative and mixed research methods are preferred, and quantitative research methods, content analysis and qualitative research methods are used as research design and action research is the forefront. The sample group of the research was selected by simple / random method and university and secondary school students were preferred as the sample, the sample size was concentrated between 1-50 and 201 and above, the likert type surveys and achievement tests were used as data collection method and more SPSS in data analysis method program is used.

Keywords: Literacy, graduate, doctorate, content analysis.

GİRİŞ

Okuryazarlık, bir dilin yazınsal çalışmalarını okuyabilme, dilin çözümlenen öğelerini anlama ve kavrama yetisine sahip olunmasıdır. UNESCO'nun tanımına göre okuryazarlık; değişik türdeki yazılı kaynakları, kayıtları kullanarak tanımlama, anlama, yorumlama, bir araya getirme, iletişim kurma ve hesap yapma yeteneğidir. Okuryazarlık, bireyin okuyup yazma durumu olarak tanımlansa da günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler ve yaşam koşullarındaki değişiklikler bu kavramın anlamını genişletmiştir. Okuryazarlık “Toplum tarafından anlamlandırılan iletişimsel simgelerin doğru ve etkili bir biçimde kullanılabilme yeteneği” olarak tanımlanmaktadır (Kellner 2001; Kress 2003). Tanımda vurgulanan “toplum tarafından anlam verilen iletişimsel simge olma” özelliği; okuryazarlığı motorize eden, yenileyen ve çağın ihtiyaçlarına cevap verir hâle getiren özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira toplumun beklentileri ve değerleri her çağda farklı bir özellik göstermekte; çağın

özelliklerine göre toplumsal kabul ve anlamlar değişmektedir. Dolayısıyla okuryazarlık bu manada çağın gerektirdiği bir beceri olarak kavramlaşmaktadır (Kurudayıoğlu ve Tüzel; 2010). Yaşam boyu süren okumanın dışında kazanılan ve günlük hayatta etkin olarak kullanılan bir beceridir (Yılmaz, 1989, s. 48). Bireyin okuryazarlığı edinmesi sonucunda okuma, yazma, bilgi edinme, bilgiyi nerede ve nasıl kullanacağını farkında olma becerilerini ifade eden bir kavramdır. Bugün iş hayatından günlük yaşama kadar uzanan geniş yelpazede bireylerden yeni okuryazarlıklar konusunda yeterli beceriye sahip olmaları beklenmektedir. Çoklu zekâ uygulamaları, farklılaşma, disiplinlerarası bakışa sahip olma, değişen topluma uyum bu beceriler arasındadır (Önal, 2010, s. 116-117). Günümüz dünyasında okuryazarlığı anlamının yolu, ilk olarak bireyin eğitim hakkının olması ve yaşamını devam ettirebilmesi, ikinci yolu güncel olması yeni okuryazarlıkları anlayabilmesi ve teknoloji adaptasyonunu sağlayabilmesi, üçüncü yolu ise yenilikçi çalışmalarla insanlığın hayatını kolaylaştırarak katkıda bulunabilmesidir (Önal, 2010). Yeni okuryazarlık türleri aslında birer gereksinime çözüm olması amacıyla ortaya çıkmıştır. Görsel okuryazarlık, medya okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, teknoloji okuryazarlığı, sağlık okuryazarlığı vb. bunlardan bazılarıdır. Okuryazarlık, günümüzde farklı bir anlam kazanmıştır. Türkiye’de okuryazarlık türlerine yönelik birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmaların belirli aralıklarla incelenip düzenlenmesi, alandaki eğilimlerin belirlenmesinde ve bu alanda çalışma yapan veya yapacak olan araştırmacılara yol gösterici olmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de okuryazarlık konusunda yapılan tez çalışmalarının kapsamlı ve bütüncül bir şekilde analiz edilmesi ve okuryazarlık konusunda yapılmış olan çalışmaların benzerlik ve farklılıklarının ortaya konmasıdır. Bu ana amaç doğrultusunda “okuryazarlık” konusunda yapılan tezlerin;

- Türlerine göre dağılımları nasıldır?
- Yayın yıllarına göre dağılımları nasıldır?
- Enstitülerine göre dağılımları nasıldır?
- Üniversite türlerine göre dağılımları nasıldır?
- Danışman unvanlarına göre dağılımları nasıldır?
- Dillerine göre dağılımları nasıldır?
- Konularına göre dağılımları nasıldır?
- Araştırma yöntemlerine göre dağılımları nasıldır?
- Desenlerine göre dağılımları nasıldır?
- Örneklem belirleme yöntemlerine göre dağılımları nasıldır?
- Örneklem sayısına göre dağılımları nasıldır?
- Veri toplama araçlarına göre dağılımları nasıldır?
- Analiz yöntemlerine göre dağılımları nasıldır?
- Örneklem kademesine göre dağılımları nasıldır? alt amaçlarına yanıt aranmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma dokümanı, veri toplama yöntemi ve verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma yöntemine göre tasarlanan bu çalışmanın deseni, doküman incelemesi olarak belirlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek’e (2006) göre nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi türlerinden doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman incelemesi ise araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Çalışma Dokümanı

Bu çalışmada YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan ve okuryazarlık ile ilgili tezler kullanılmıştır. Çalışmaya dâhil edilen tezlerde anahtar kelimeler, başlık, özet, dizin bilgilerine dikkat edilmiş ve amaca hizmet eden tezler çalışmaya alınmıştır. Bu arama ölçütlerine uyan tezlerin içerikleri de ayrıntılı olarak incelenmiş ve arama ölçütlere uymasına rağmen çalışmanın amacına hizmet etmeyen 74 tez çalışma dışında bırakılmıştır. Bu filtrelemelerden sonra ise Türkiye’de yapılan toplam 463 tez çalışmaya alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Bu çalışma kapsamında Okuryazarlığa Yönelik Yapılan Tezleri İnceleme Formu hazırlanmıştır. Bu formda yapılan tezlerin türleri, yayım yılları, enstitüleri, üniversite türleri, danışman unvanları, dilleri, konuları, araştırma yöntemleri, desenleri, örneklem belirleme yöntemleri, örneklem sayısı, veri toplama araçları, analiz yöntemleri, örneklem kademesinin yer aldığı kutucuklar yer almaktadır. Çalışmaya alınan tezlerin sayısı arttıkça ihtiyaçlara göre her bir alt başlığın altında yeni kutucuklara yer verilerek forma son şekli verilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Çalışmada yer alacak olan araştırmalara ilişkin bazı ölçütler belirlenmiştir. Bunlar; (i) öncelikle çalışmaya dâhil edilecek çalışmaların belirlenmesinde YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından faydalanılmış, (ii) çalışmaya dâhil edilen çalışmalar için son tarih 15 Mayıs 2019 olarak belirlenmiş, (iii) örneklem grubunun Türkiye ile sınırlanması kararlaştırılmış, (iv) tezlerde anahtar kelimelere, başlığa, özete, dizine, konu bilgilerine dikkat edilmiş, (v) verilerinin toplanmasında belirlenen anahtar kelimeler (okuryazarlık, literacy) hem Türkçe hem de İngilizce olarak taramalarda kullanılmış ve son olarak (vi) bu amaçlara hizmet eden tezlerden veriler toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, içerik analizi türlerinden betimsel içerik analizi yöntemi ve kategorik çözümleme tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramalara ve ilişkilere ulaşmaktır. Veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Kategorik çözümleme ise bir mesajın birimlere bölünerek önceden saptanmış veya inceleme sırasında eklenen ölçütlere göre kategoriler hâlinde gruplandırılmasıdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Bu çalışmada aramalar anahtar kelimelere, başlığa, özete, dizine ve konuya göre daraltılarak yapılmış; amaca hizmet etmeyen çalışmalar veri setinden çıkarılmıştır. Kategorik çözümlemelerde yazarların tezlerde belirtmiş oldukları beyanlar esas alınmıştır. Çalışma sonucunda toplanan veriler SPSS programına aktarılmış, özet tablolar kullanılmış, sonrasında görsel olarak tablolaştırmalar yapılarak analizler tamamlanmış ve elde edilen kategorilerin frekans ve yüzdesi verilmiştir. Bunların yanında geçerlik ve güvenirlik için ise yapılan işlemler; (i) veri toplanması ve analiz süreçlerinin ayrıntılı olarak anlatılması, (ii) Okuryazarlığa Yönelik Yapılan Tezleri İnceleme Formu adlı kodlama anahtarının çıkarılması ve (iii) bağımsız bir kodlayıcıdan yardım alınması ve kodlayıcılar arası tutarlılığın (Miles ve Huberman, 1994), (Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100) hesaplanması ve uyuşum yüzdesinin %92 olarak bulunması ve değerin kabul edilebilir seviyede çıkması şeklindedir.

BULGU VE YORUMLAR

Çalışmada belirlenen alt amaçlara ilişkin elde edilen bulgular aşağıda tablolar hâlinde sunulmuştur.

Tablo 1. İncelenen Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Tez Türü	f	%
Yüksek Lisans	312	67.4
Doktora	136	29.4
Tıpta Yeterlik	14	3.0
Sanatta Yeterlik	1	.2
Toplam	463	100

Belirlenen ölçütlere göre yapılan değerlendirmeler sonucunda incelenen 463 tezin türlerine göre dağılımlarına bakıldığında yüksek lisans (312), doktora (136), tıpta yeterlilik (14), sanatta yeterlilik (1) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. İncelenen Tezlerin Enstitülerine Göre Dağılımı

Enstitüler	f	%
Sosyal Bilimler	160	34.6
Eğitim Bilimleri	205	44.3
Sağlık Bilimleri	48	10.4
Fen Bilimleri	46	9.9
Bankacılık ve Sigortacılık	3	.6
İşletme	1	.2
Toplam	463	100

İncelenen tezlerin enstitülerine göre dağılımına bakıldığında eğitim bilimleri (205), sosyal bilimler (160), sağlık bilimleri (48), fen bilimleri (46), bankacılık ve sigortacılık (3) ve işletme (1) olduğu görülmektedir.

Tablo 3. İncelenen Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Tez Yılı	f	%
2000-2004	6	1.3
2005-2009	40	8.6
2010-2014	127	27.4
2015-2019	290	62.6
Toplam	463	100

Tablo 3 incelendiğinde, okuryazarlık konusunda 2000-2004 yılları arasında 6, 2005-2009 yılları arasında 40, 2010-2014 yılları arasında 127, 2015-2019 yılları arasında ise 290 tez yapıldığı görülmektedir. Konunun 2000-2004 yılları arasında az sayıda tezde ele alınması, okuryazarlık konusunun 2010 ve sonrasında önem kazandığını göstermektedir.

Tablo 4. İncelenen Tezlerin Üniversitelerine Göre Dağılımı

Üniversite	f	%
Kamu	426	92.0
Özel	37	8.0
Toplam	463	100

Tablo 4 incelendiğinde, okuryazarlık konusunda yapılan tezlerin büyük bir çoğunluğunun kamu üniversitelerinde (426) yapıldığı, özel üniversitelerde de (37) tez konusu olarak çalışıldığı görülmektedir.

Tablo 5. İncelenen Tezlerin Danışman Unvanlarına Göre Dağılımı

Danışman Unvanı	f	%
Dr. Öğretim Üyesi	153	33.0
Doçent	150	32.4
Profesör	160	34.6
Toplam	463	100

Tablo 5’e göre incelenen tezlerin %33’ü dr. öğretim üyesi, %32.4’ü doçent ve %34.6’sı profesör unvanlı danışmanlarla hazırlanmıştır.

Tablo 6. İncelenen Tezlerin Dillerine Göre Dağılımı

Tez Dili	f	%
Türkçe	424	91.6
İngilizce	38	8.2
Arapça	1	.2
Toplam	463	100

Tablo 6’ya göre tezlerin Türkçe (424), İngilizce (38) ve Arapça (1) olarak hazırlandıkları görülmektedir.

Tablo 7. Tezlerin Konu Alanına Göre Dağılımı

Konu Alanı	f	%
Eğitim Öğretim	329	71.1
İşletme	39	8.4
Halk Sağlığı	27	5.8
Ekonomi	20	4.3
Sağlık Kurumları Yönetimi	15	3.2
Gazetecilik	14	3.0
Aile Hekimliği	7	1.5
Güzel Sanatlar	3	.6
Bankacılık	3	.6
Psikoloji	3	.6
Müzik	2	.4
Tıp	1	.2
Toplam	463	100

Tablo 7’ye göre incelenen tezlerin eğitim öğretim (329), işletme (39), halk sağlığı (27), ekonomi (20), sağlık kurumları yönetimi (15), gazetecilik (14), aile hekimliği (7), güzel sanatlar (3), bankacılık (3), psikoloji (3), müzik (2) ve tıp (1) gibi tez konu alanlarında yapıldığı görülmektedir.

Tablo 8. Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

Araştırma Yöntemi	f	%
Nicel	329	71.1
Nitel	72	15.6
Karma	62	13.3
Toplam	463	100

Tablo 8’e göre incelenen tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımlarına bakıldığında nicel yöntemler (329), nitel yöntemler (72) ve karma yöntemler (62) kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 9. İncelenen Tezlerin Araştırma Desenlerine Göre Dağılımı

Araştırma Deseni	f	%
Tarama	299	64.6
Deneyssel	48	10.4
İçerik Analizi	42	9.1
Durum Çalışması	22	4.8
Eylem Araştırması	19	4.1
Yarı Deneyssel	18	3.9
Deneyssel Tarama	9	1.9
Yakınsayan Paralel Desen	6	1.3
Toplam	463	100

Tablo 9’a göre incelenen tezlerin araştırma desenlerine göre dağılımına bakıldığında %64.6’sı tarama, %10.4’ü deneyssel %9.1’i içerik analizi %4.8’i durum çalışması, %4.1’i eylem araştırması, %3.9’u yarı deneyssel, %1.8’i deneyssel tarama ve %1.3’ü yakınsayan paralel desendir.

Tablo 10. İncelenen Tezlerin Örneklem Grubuna Göre Dağılımı

Örneklem Grubu	f	%
Basit / Rastgele	293	63.3
Uygun	166	35.9
Belirtilmemiş	4	.8
Toplam	463	100

Tablo 10’a göre incelenen tezlerin örneklem gruplarına göre dağılımlarına bakıldığında %63’ü basit / rastgele, %36’sı uygun ve %1’i belirtilmemiş olanlardır. Bazı çalışmalarda ise örnekleme yönteminin belirtilmemiş olması da dikkat çekici bir bulgu olarak görülmekte ve bu, bilimsel araştırma açısından uygun olmayan bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 11. İncelenen Tezlerin Örneklem Sayılarına Göre Dağılımları

Örneklem Sayısı	f	%
0-50	105	22.7
51-100	31	6.7
101-150	25	5.4
151-200	16	3.5
201 ve üzeri	261	56.4
Belirtilmemiş	25	5.4
Toplam	463	100

Tablo 11 incelendiğinde, örneklem sayısı 0-50 arasında 105, 51-100 arasında 31, 101-150 arasında 25, 151-200 arasında 16 ve 201 ve üzerinde 261 tez yapıldığı görülmektedir. Örneklem sayısının belirtilmediği 25 tez vardır.

Tablo 12. İncelenen Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımları

Veri Toplama Araçları	f	%
Test	196	42.3
Anket	118	25.5
Test-Görüşme	57	12.3
Döküman Analizi	46	9.9
Görüşme	21	4.5
Anket-Test	19	4.1
Anket-Görüşme	6	1.3
Toplam	463	100

Tablo 12’ye göre incelenen tezlerde %42.3 test, %25.5 anket , %12.3 test-görüşme, %9.9 döküman analizi, %4.5 görüşme, %4.1 anket-test, %1.3 anket-görüşme gibi veri toplama araçları kullanılmıştır.

Tablo 13. İncelenen Tezlerin Veri Analiz Yöntemlerine Göre Dağılımları

Veri Analiz Yöntemi	f	%
SPSS Testleri	293	63.3
Betimsel İstatistik	166	35.9
SPSS-İçerik Analizi	4	.8
Toplam	463	100

Tablo 13’e göre incelenen tezlerde %48.8 SPSS testleri, %19.4 betimsel istatistik, % 16.2 SPSS-içerik analizi, %15.6 içerik analizi gibi veri analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Tablo 14. İncelenen Tezlerin Örneklem Kademesine Göre Dağılımları

Örneklem Kademesi	f	%
Anaokul	33	7.1
İlkokul	26	5.6
Ortaokul	80	17.3
Lise	34	7.3
Üniversite	133	28.7
Diğer	157	33.9
Toplam	463	100

Tablo 14’e göre incelenen tezlerin örneklem kademesi %7.1’i anaokul, %5.6’sı ilkokul, %17.3’ü ortaokul, %7.3’ü lise, %28.7’si üniversite, %33.9’u diğerdir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu çalışmanın sonuçları incelendiğinde, her alanda önemli bir çalışma alanı olan okuryazarlık konusundaki tezlerin birbirine benzer bilimsel araştırma geleneğiyle gerçekleştirildiği görülmektedir. Okuryazarlık konusunda yapılan tezler genel olarak incelendiğinde; en fazla yayının yüksek lisans düzeyinde yapıldığı görülmüştür. Yüksek lisans programı neredeyse her şehirde olan üniversitelerde açılan bir programdır. Herkes tarafından kolay ulaşılabilir bir eğitim basamağıdır. Özel sektörde birçok kurum artık işe alımlarda yüksek lisans mezuniyeti şartı aramaktadır. Devlet personeline ise lisansüstü eğitim almak, kadro dereceleri ve maaş artışıyla teşvik edilmektedir. Bunun bir sonucu olarak birçok insan, yüksek lisans eğitime yönelmekte ve üniversiteler de kontenjanlarını bu açığa cevap verebilmek adına yüksek tutmaktadır. Sanatta yeterlik ve doktora genellikle akademik kariyer yapmak isteyen, eğitimciliğe ve araştırmacılığa yönelen bireylerin gittiği eğitim basamaklarıdır. Bu yüzden kontenjanları yüksek lisans kadar yüksek olmamakta, verdiği mezun sayısı da yüksek lisansa oranla daha az kalmaktadır. Bunun bir sonucu olarak alanyazında taranan tezlerin büyük bir kısmı yüksek lisans tezleridir.

En çok yayın yapılan yılların 2010’dan sonra özellikle 2015-2019 arasında olması ise son yıllardaki teknolojik gelişmeler ve yaşam koşullarındaki değişikliklerle okuryazarlık türlerinin ve bunlara verilen önemin artması olarak yorumlanabilir. Kellner (1998), Kress (2003) ve Gee (2004) gibi yazarlar görsel, yazılı, işitsel, kültürel, sosyal ve çevre okuryazarlığı gibi çoklu okuryazarlık kavramlarını günümüz yüzyılı zorlukları ile başa çıkabilmek için gerekli beceriler arasında saymaktadır. Aynı zamanda bu okuryazarlık türlerine çalışmalarında dikkat çekmektedir.

Tezlerin daha çok kamu üniversitelerinde ve eğitim bilimleri ile sosyal bilimler enstitülerinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Ayrıca tez danışmanlarının çoğunlukla Profesör ve Dr. Öğretim Üyesi unvanında olup tezlerde Türkçe yayınların fazla olduğu ve çalışmaların eğitim öğretim ve işletme (ekonomi) konularında yoğunlaştığı görülmüştür.

Çalışmanın kapsamına alınan okuryazarlık ile ilgili lisansüstü tezlerin bir bölümü eğitim öğretim, bir bölümü işletme, bir bölümü sanat, bir bölümü ise tıp eğitimi gibi alanlarda gerçekleştirilmiştir. Aynı konunun farklı disiplinlerde incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Bu durum disiplinlerarası çalışmaların olmadığını göstergesidir. Ayrıca eğitim öğretim alanında yapılan tezlerin fazlalığı okuryazarlık türlerinin MEB eğitim programlarında yer alması ile de ilişkilendirilebilir.

İncelenen tezlerde, nicel araştırma ve karma araştırmaların daha çok tercih edildiği tespit edilmiştir. Araştırma deseni olarak da nicel araştırma yöntemlerinden tarama, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi çalışması ve karma araştırma yöntemlerinden de eylem araştırmasının ön planda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın örneklem grubu basit / rastgele yöntemiyle seçildiği ve örneklem olarak üniversite ile ortaokul öğrencilerinin tercih edildiği, örneklem büyüklüğünün 1-50 ve 201 ve üzeri kişi arasında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu sonuç Çiltas’ın (2012) çalışması ile benzerlik göstermektedir. Araştırmacıların rahat ve kolay erişebileceği örneklem üzerinde çalışması, örneklem grubunun genellikle öğrenciler üzerinde olması, veliler, yöneticiler, öğretim elemanlarını kapsayan çalışmaların az olması dikkat çekicidir. Bu durum çalışmaların güvenilirliğinin azalmasına neden olabilir. Aynı zamanda daha büyük bir grup olma ve verilere ulaşma konusunda; öğrencilerle yapılan çalışmaların daha rahat ve kolay yürüdüğü şeklinde yorumlanabilir. Nicel araştırmanın çok olması hızlı, kolay ve daha rahat örnekleme ulaşabilme, daha kolay ve daha kısa sürede verileri toplama ve yorumlayabilme durumları ile açıklanabilir. Bazı çalışmalarda örnekleme yönteminin belirtilmemiş olması, örneklem sayısının belirtilmediği 25 tezin varlığı da dikkat çekici bir bulgu olarak görülmekte ve bu, bilimsel araştırma açısından uygun olmayan bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Veri toplama aracı olarak likert tipi anketlerin ve başarı testlerinin kullanıldığı ve veri analiz yönteminde de daha çok SPSS programına ait analizlerin yapıldığı belirlenmiştir. Nicel araştırmaların fazla olması likert tipi anketlerin ve başarı testlerinin çok kullanıldığı ile paralel bir sonuçtur. Başarı testi ve ankete dayalı çalışmaların çok kullanılması kolay ulaşılabilir, maliyetinin düşük, emek ve zaman konusunda diğer çalışmalar göre daha avantajlı olmasından kaynaklandığı söylenebilir (Baş, 2005). Ayrıca örneklem sayısının 201 ve üzeri kişi arasında yoğunlaşmış olması da bu anket ve ölçeklerin fazla kullanıldığını desteklemektedir. Bu tarz anket ve ölçeklerin sonuçlarının değerlendirildiği SPSS programındaki testlerin (korelasyon, t-testi ve ANOVA) de fazla kullanılması bu sonuçları desteklemektedir. Nicel çalışmalarda ise

daha çok, korelasyon, t-testi ve ANOVA gibi analizlerin yapıldığı görülmektedir. Doğru ve diğerlerinin (2010) bulguları da elde edilen bu verileri destekler niteliktedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde yapılan bu çalışma ile anılan çalışma arasında bir benzerlik olduğu söylenebilir. Daha çok bu analizlerin yapılma nedenleri ise değişkenler arasında incelenen özelliklerin daha az ve kolay açıklanabilir şekilde kurgulanması, daha kolay yorumlanabilmesi olarak gösterilebilir. Ayrıca araştırmalarda veri toplama tekniği olarak sıklıkla test kullanıldığı ve çoğunlukla da tezlerde tek veri toplam aracı kullanıldığı ve veri çeşitlemesi yapılmadığı sonucuna ulaşılabilir. İncelenen çalışmalarda daha çok betimsel analiz yapılmıştır. Yağmur Şahin, Kana ve Varışoğlu (2013), çalışmalarında içerik analizi yaparak lisansüstü tezleri ile eğitim bilimleri alanında yapılan çalışmaları incelemişlerdir. İncelenen çalışmalarda daha çok betimsel analiz yapıldığı, betimsel analizde kullanılan tekniklerin ise frekans, yüzde ve çizelge ile gösterimlerin olduğu yönündedir. Karma çalışma yapılan tezlerde ise farklı veri toplama aracının kullanıldığı ve veri çeşitlemesinin yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarından hareketle okuryazarlık ile ilgili yapılacak araştırmalarda multi disiplinler yaklaşımın benimsenmesi, örneklem grubunun belirlenirken sadece öğrencilerin değil diğer grupların da dahil edilmesi, amaca uygun seçilmiş örneklemle çalışılması, nitel ve karma modele de ağırlık verilmesi, zengin ve veri sağlamaya daha etkin yöntemlerle tasarlanmış çalışmaların yapılması öneri olarak verilebilir.

KAYNAKLAR

- Baş, T. (2005). Anket nasıl hazırlanır, uygulanır, değerlendirilir. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çiltaş, A. (2012). 2005-2010 yılları arasında matematik eğitimi alanında Türkiye’de yapılan yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının içerik analizi, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(7), 211-228.
- Doğru, M., Gençosman, T., Ataalkın, A.N. & Şeker, F. (2012). Fen bilimleri eğitiminde çalışılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 9(1), 49-64.
- Gee, J.P. (2004). *Social Linguistics and Literacies*. London: Routledge.
- Kellner, D. (2001), New Technologies / New Literacies: Reconstructing Education fort henwe millenium. *International Journal of Technology and Design Education*, S. 11, s. 67-81.
- Kress, G. (2003), *Literacy in the New Media Age*. London: Routledge.
- Kurudayıoğlu, M. Tüzel, S. (2010). 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi. *TÜBAR-XXVII-Bahar* s. 691-705.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Önal, İ. (2010). Tarihsel Değişim Süreci İçinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Okuryazarlık: Türkiye

- Deneyimi, *Bilgi Dünyası*, 11(1), 101-121.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). İçerik analizi ve uygulama örnekleri. Epsilon Yayınları, İstanbul.
- UNESCO. (2006). Development of information literacy through school libraries in South-East Asian Countries. Bangkok: UNESCO Bangkok.
- Yağmur Şahin, E., Kana, F., & Varışoğlu, B. (2013). Türkçe eğitimi bölümlerinde yapılan lisansüstü tezlerin araştırmaeğilimleri. *International Journal of Human Sciences*, 10(2), 356-378
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (5. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, B. (1989). Okuryazarlık ve Okuma Alışkanlığı Üzerine, *Türk Kütüphaneciliği* III,I, 48-53.